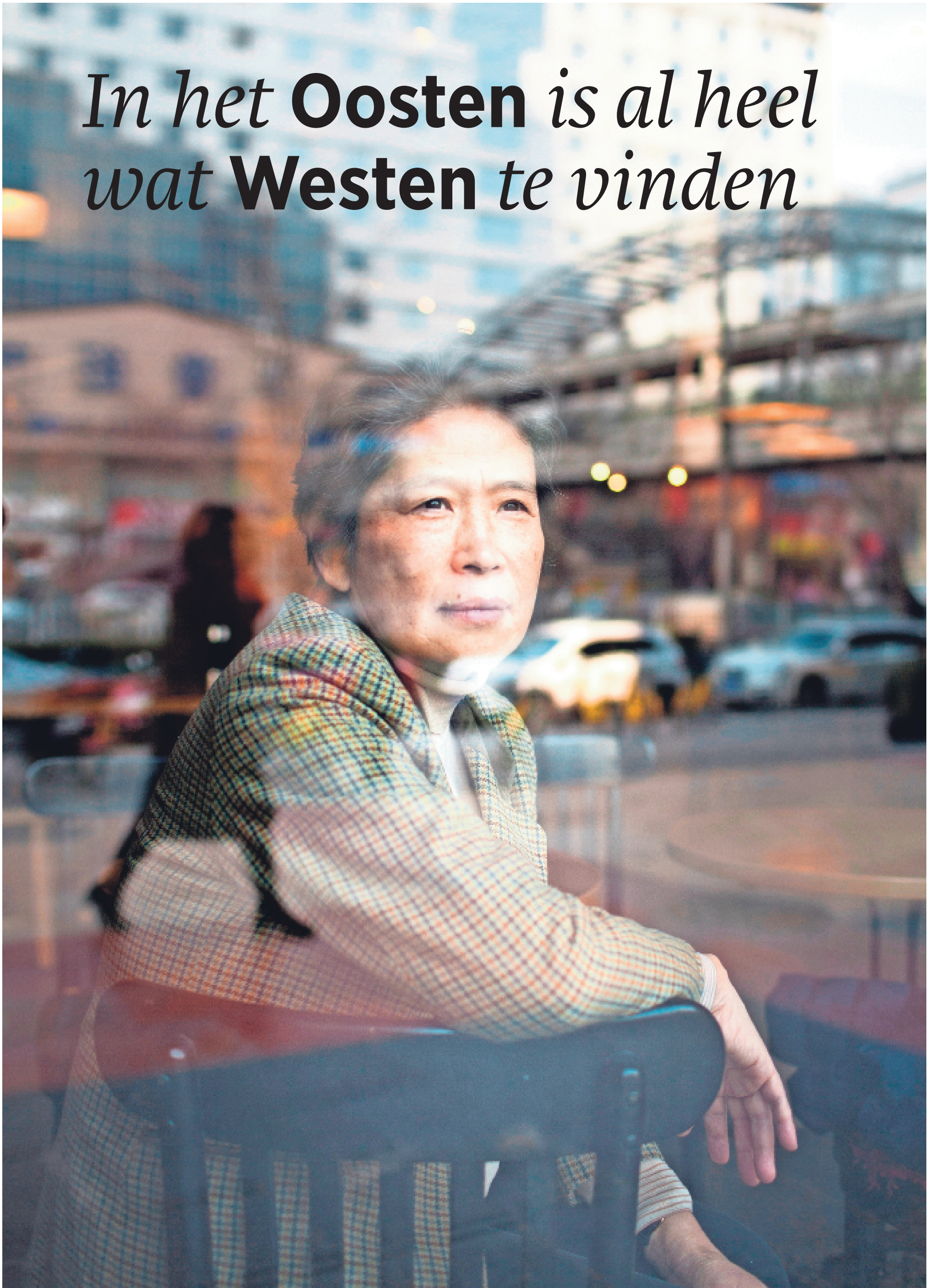

*In het **Oosten** is al heel
wat **Westen** te vinden*

KOP OP, EUROPA Zhou Hong studeerde Duits om Marx te begrijpen, en zo leerde ze ook Europa kennen. ‘Nu Amerika onder Trump naar binnen keert, moeten China en Europa dichterbij elkaar komen.’

tekst **Stev Akkerman** foto **Elke Scholiers, Peking**

haar vader is in de negentig en Zhou Hong hoeft maar naar zijn verhaal te luisteren om zich te realiseren hoe China in minder dan een eeuw totaal is veranderd. Maar ook zichzelf, geboren in 1952, heeft haar land enorm van kleur zien verschieten. Dat ze ooit directeur zou worden van het Instituut voor Europese Studies van de Chinese Academie van Sociale Wetenschappen, lag allerm minst voor de hand toen ze op haar vijftiende van de middelbare school afkwam. Alle vervolgscholen waren gesloten, Mao Zedong had zijn Culturele Revolutie ontketend, en Zhou verliet Peking om – zoals miljoenen Chinese scholieren en studenten – het platteland te helpen ontwikkelen. “Ik ging vrijwillig, zoals de meesten van ons. Iedereen ging. Voor mijn generatie stond vast dat wij boeren, soldaten of arbeiders zouden worden. De academische wereld was heel ver weg.”

Die jaren in een dorp in de provincie Shaanxi – waar ze drieënhalve jaar zou blijven, eerder mocht ze niet weg – hebben Zhou gevormd. “Ik was in één klap volwassen,” zegt ze. Het harde leven in de bergen, ver weg van haar ouders, scherp te haar doorzettingsvermogen; hierna was niets zwaar meer. Bitter was ze niet over deze periode, en ze verloor ook niet haar geloof in het communistische ideaal. In 1972, toen er voor het eerst weer studenten werden toegelaten tot de universiteit, ging ze Duits studeren aan de Universiteit van Nanjing. Via het Duits kwam Zhou dichterbij Marx, dat is wat ze zocht. En via Marx kwam ze dichterbij Europa.

“Mijn eerste kennismaking met het woord ‘Europa’ dankte ik aan een boek, afkomstig uit Rusland. Dat behandelde de geschiedenis van Groot-Brittannië, Frankrijk, Duitsland en Rusland. Het was een standaardwerk voor de Rode Gardisten, deel van het streven van Mao om het volk te onderwijzen. De nadruk in dat boek lag op de Europese industrialisatie – en ik zag het verband met de koers van onze leiders, die van de jaren vijftig tot de jaren zeventig hamerden op modernisering, modernisering en nog eens modernisering. Waarom was China door zoveel moeilijkheden gegaan? Omdat het land te zwak was, militair en industrieel. Wilden we dat repareren, dan hadden we een model nodig. Zo kwamen we bij Rusland terecht. De Russen hielpen hier in de jaren vijftig 156 industriële projecten op poten te zetten. Allemaal zware industrie. Dat is wat we van Europa overnamen; we wisten dat we iets misten, onze grote en oude beschaving kreeg de neiging zichzelf te herhalen, we moesten een stap voorwaarts maken.

“Duits studeren was een heel belangrijke, en goede, beslissing in mijn leven. Ik had uit het boek over de geschiedenis geleerd hoe Karl Marx de industrialisatie in verband bracht met de strijd tussen

kapitaal en proletariaat, dat intrigeerde me, en Duits studeren betekende: Marx kunnen lezen. Mijn eerste baan werd het vertalen van Marx en Engels, we hadden daar een bureau voor, hier in Peking. Het duurde tot de jaren tachtig voordat ik Europa voor het eerst bezocht: Berlijn. Dit was nog voor de val van de Muur, ik verbleef met een paar andere Chinezen in West-Berlijn, waar we een zomerscholarship hadden gekregen. Maar met onze Chinese paspoorten konden we gemakkelijk ook naar Oost-Berlijn, we hadden geen visum nodig. Oost-Duitsers die we ontmoetten konden dat niet geloven: zij mochten niet vrij reizen, en wij wel? Dat kwetste hen enorm. Het achterlijke China streefde hen voorbij.”

Globalisering

“Op dat moment had ik ook al een paar jaar in de VS gestudeerd, en als ik moet vergelijken, zeg ik: Europa staat dichterbij China dan Amerika. Onze grondwet is gebaseerd op de Duitse, we lezen altijd al vertaalde Europese romans, meer dan Amerikaanse, en wie leest wordt beïnvloed, dat is onvermijdelijk. Strategisch gezien: er zijn nog steeds mensen die denken dat ze de globalisering kunnen stoppen, maar dat is onmogelijk. Of je het nu leuk vind of niet, we hebben er allemaal mee te maken, niemand kan zich eraan onttrekken zonder een prijs te betalen. Trump denkt dat de VS op grond van hun omvang en rijkdom een ‘America First’-koers kunnen varen en het historische proces van globalisering kunnen tegenhouden. Dat raakt zowel China als Europa. Als wij meer met elkaar samenwerken, worden onze markten groter, hebben we meer kennis en dus meer mogelijkheden. Maar volgen we het Amerikaanse spoor, en ontstaan er drie onderscheiden, kleinere en afgeschermdere markten – de VS, China en Europa – dan zal de toekomst er minder florissant uitzien. Minder veilig ook.

“Als de VS zich terugtrekken van het internationale podium, wie zal dat vacuüm dan opvullen? Europa? China? Rusland? India? Iran? Onze tijd zal blijven vragen om samenwerking. Simpelweg omdat de richting van de geschiedenis die van verdere globalisering is. Alleen al om technologische redenen. Alles en iedereen is verbonden, dat kun je niet meer terugdraaien. Maar wie zal zich ontfemen over de bijverschijnselen als klimaatverandering, vervuiling en ongelijkheid? Als er geen wereldregering komt – en dat is niet waarschijnlijk – dan zullen we het van de samenwerking tussen landen moeten hebben. En dus moeten China en Europa dichterbij elkaar komen.”

Geen kloof

“Ik geloof niet zo in een kloof tussen Azië en Europa, of tussen Oost en West. De basis van de internationale samenwerking, de manier waarop we dingen regelen, bijvoorbeeld in handelsverdragen, ligt in het Europese denken. Bovendien hebben wij het fundament voor het nieuwe China gelegd door naar de Russen te kijken – hoe maak je vijfjarenplannen, hoe stel je productienormen op, waar haal je grondstoffen en arbeidskrachten vandaan – en de Russen ontleenden veel van hun ideeën weer aan het vroeg-industriele West-Europa. In dat opzicht is het

Zhou Hong werd in 1952 geboren in Pakistan, als dochter van Chinese diplomaten, maar verhuisde nog in haar eerste levensjaar naar Peking, waar ze haar jeugd doorbracht. Na een verblijf op het platteland van de provincie Shaanxi, tijdens Mao's Culturele Revolutie, werd ze lid van de Communistische Partij en toegelaten tot de Universiteit van Nanjing, waar ze Duits studeerde. In 1980 vertrok ze naar de VS, om aan de Brandeis-universiteit geschiedenis te studeren. Als hoogleraar en directeur van het Instituut voor Europese Studies van de Chinese Academie van Sociale Wetenschappen maakt Zhou deel uit van een denktank die nauw verbonden is met de Chinese politieke elite.

‘Ik heb de Europese Unie altijd gezien als een geweldige uitvinding’

‘Beseffen burgers wel wat Europa kan overkomen als de EU zou verdwijnen?’

huidige China al deel van het Westen, al hebben we natuurlijk onze eigen spirituele tradities. Maar wij staan open voor kennis van buiten. Kijk naar de manier waarop we zijn omgegaan met internationale hulpfondsen van de VN en Wereldbank. We gebruikten die om onze mensen de grens over te sturen, om vervolgens onszelf te ontwikkelen. In drie maanden kun je een econoom omturnen. Zo hebben we iedereen in het bestuursapparaat het idee van de ‘markt’ als sturende factor ingeprent. Wetenschappers die het Oosten en Westen vergelijken, moet niet vergeten dat er in het Oosten tegenwoordig heel wat Westen te vinden is.”

Het koloniale denken

“Vanuit China zijn we geneigd de wereld te zien als één geheel, Europeanen dragen de erfenis mee van het koloniale denken, waarbij het erom ging zoveel mogelijk territorium te pakken te krijgen. Maar ik moet zeggen dat ik toch ook veel Europeanen ontmoet die heel internationaal denken. Ik herinner me hoe we in de jaren tachtig een workshop ‘markteconomie’ organiseerden en hoe Europese docenten ons op het hard drukten niet dezelfde fouten te maken als Europa had gedaan, fouten die leidden tot twee wereldoorlogen. Wat mij meer zorgen baart dan het koloniale denken, is het populisme. De globalisering is te snel gegaan in materieel opzicht, met ongelijkheid als gevolg, en te langzaam in mentaal opzicht, waardoor angst heerst voor de buitenwereld. Als daardoor de samenleving niet stabiel is, dan is ook de politiek niet stabiel en dat heeft weer gevolgen voor de internationale veiligheid. Dat is het kernprobleem van onze tijd.

“Ik heb de Europese Unie altijd gezien als een geweldige uitvinding. Verbazingwekkend hoe de Europeanen in staat waren dit voor elkaar te krijgen. Voor de grote Europese machten was het onderling altijd alles of niets geweest, nu werden allerlei heikele problemen tussen landen geneutraliseerd: door ze te verdelen in zakelijke categorieën, zodat ze op een normale manier konden worden opgelost. Ik begrijp wel dat de burgers in de loop van de tijd ontevreden zijn geraakt, vanwege de bureaucratie en de afstand tussen hen en Brussel, maar ze realiseren zich niet wat ze op het spel zetten. Een instituut als de EU is als een machine; het vreet energie en mensen raken ervan vreemd. Maar beseffen ze wel wat Europa kan overkomen als de EU zou verdwijnen? Hoe was het voordat de EU, of de EEG, bestond? Voortdurende onderhandelingen, wisselende bondgenootschappen, confrontaties, uiteindelijk oorlog. De EU is niet zonder problemen, maar het is een wettelijk functionerende gemeenschap, welvarend, innovatief, vreedzaam. Er wordt te gemakkelijk, ook door Trump, op neergekeken. Maar wat ontbreekt is een Europese mentale ruimte, een gemeenschappelijke cultuur. Voor buitenstaanders, kijkend naar die 28 landen, is het weleens lastig te ontdekken wat ‘Europa’ is, maar voor de Europeanen blijkt ook. Ze hebben nog iets te ontdekken over zichzelf.”

Wat kan Europa van China leren?

“Jarenlang was het andersom en vroegen wij ons af wat wij van Europa konden leren. China is sterk in vooruit denken en plannen. Europa maakt ook wel plannen en stelt wel strategische doelen, maar het ontbreekt aan een gedeelde missie. Wij zeggen: in dat-en-dat jaar willen we zussen-zo bereiken, en dus moeten er zo-en-zoveel fabrieken komen, en die komen er dan. Voor Europa, met al die verschillende landen, is het veel moeilijker zo’n doel te stellen. En zelfs als dat lukt, dan is het nog steeds heel lastig om dat aan de burgers te verkopen en hen erin te laten geloven. Maar als je geen gezamenlijke missie hebt, raak je verzeild in een proces van onderlinge verwijten en kritiek. Met als gevolg dat jullie, in de ogen van de Chinezen, onvoorstelbaar langzaam zijn, onvoorstelbaar zwak, onvoorstelbaar besluiteloos.”

Zijn Europese waarden universele waarden?

“Ze zijn in de eerste plaats Europees, maar ze kunnen overgenomen worden door andere landen, zij het dat ze in dat proces altijd zullen veranderen. Jullie geloof in vrijheid, gelijkheid en broederschap zal nooit precies hetzelfde zijn als dat van anderen. In grote lijnen zijn de waarden die de diverse beschavingen aan mensen toekennen dezelfde, maar ze verschillen in de uitwerking. Voor Europeanen is het begrip ‘vrijheid’ diepgeworteld, met een eeuwenlange reflectie door denkers en schrijvers, voor ons ligt het meer aan de oppervlakte, in het leven zelf. Wij kennen het niet als een geloof waartoe anderen bekeerd moeten worden. We kunnen een gesprek voeren over deze zaken, dat hoeft helemaal niet moeilijk te zijn. Als we het maar de-ideologiseren. En over mensenrechten bijvoorbeeld niet in algemene en abstracte termen spreken, maar specifiek. Liefst door juristen van beide kanten, die elkaars taal begrijpen. Waarom iemand als Liu Xiaobo (gevangen dissidente dichter, Nobelprijswinnaar 2010, vorig jaar overleden – red.) als een gevaar werd gezien? Daar heb ik te weinig informatie over. Maar ik weet wel dat het nogal een schok voor ons was dat hij de Nobelprijs kreeg. Door iemand als hem eruit te pikken, werd de samenwerking tussen ons en Noorwegen voor jaren onmogelijk, welk doel wordt daarmee gediend? Voor de meerderheid van de Chinezen is dat onbegrijpelijk.”